

Azərbaycan-Amerika Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası: Reallıqlar və Çağırışlar

Kəramət İsmayılov

CESD Press

Mart, 2026

Mündəricat

- Giriş
- Bölmə I: Regional Connectivity, Including Energy, Trade, and Transit
- Bölmə II: Economic Investment, Including Artificial Intelligence (AI) and Digital Infrastructure
- Azərbaycan-Amerika iqtisadi münasibətləri
- TRIPP Layihəsinin Nəqliyyat dəhlizlərinin inkişafına təsiri
- Xartiyanın Azərbaycanda rəqəmsallaşma və süni intellektin inkişafına təsiri
- Nəticə və təkliflər
- İstifadə olunmuş ədəbiyyat və linklər

Xülasə

2026-cı il fevralın 10-da Bakıda imzalanan Azərbaycan-Amerika Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası münasibətlərini yeni səviyyəyə qaldırır. Sənəd regional əlaqələndirmə (enerji, ticarət, tranzit), iqtisadi investisiyalar (süni intellekt və rəqəmsal infrastruktur), müdafiə və təhlükəsizlik sahələrini əhatə edir. Bu araşdırma Xartiyanın Azərbaycan iqtisadiyyatına, rəqəmsallaşma və süni intellektə, nəqliyyat dəhlizlərinə (xüsusilə Orta Dəhliz) və TRIPP Layihəsinə (Trump Route for International Peace and Prosperity) iqtisadi təsirini sistemli şəkildə təhlil edir.

Açar sözlər: Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası, TRIPP Layihəsi, Orta Dəhliz, rəqəmsallaşma, süni intellekt, nəqliyyat dəhlizləri, Azərbaycan-ABŞ iqtisadi əməkdaşlığı.

1. Giriş

2026-cı il fevralın 10-da imzalanan Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində tarixi mərhələdir. Sənəd Prezident İlham Əliyev və ABŞ vitse-prezidenti J.D. Vance-in iştirakı ilə Bakıda imzalanıb və regional əlaqələndirmə, iqtisadi investisiyalar (AI və rəqəmsal infrastruktur), enerji, ticarət və tranzit sahələrini prioritetləşdirir.

Tarixi kontekstdə, Xartiya və TRIPP, 2020-ci il Qarabağ müharibəsindən sonra inkişaf etmişdir, ABŞ-ın vasitəçiliyi ilə sülh prosesini iqtisadi inteqrasiya ilə əlaqədir.

Xartiya Azərbaycanın geostrateji mövqeyini (Orta Dəhliz, Şimal-Cənub) gücləndirir, TRIPP Layihəsini (Ermənistan ərazisindən Naxçıvana keçid) dəstəkləyir və rəqəmsal transformasiyanı stimullaşdırır. Araşdırma verilən statistik məlumatlar (Dövlət Statistika Komitəsi, Tranzit Koordinasiya Şurası) və nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların hesabatları (OECD, World Bank, ADBI) əsasında təhlil aparır.

2.Bölmə I: Regional Connectivity, Including Energy, Trade, and Transit

Bu bölmə, Xartiyanın əsas qismindən biri olaraq, regional əlaqəni enerji, ticarət və tranzit vasitəsilə gücləndirməyə yönəlmişdir. Bölmə, Trans-Kaspi Nəqliyyat Dəhlizini (Orta Dəhliz) və TRIPP layihəsini mərkəzə qoyaraq, ikitərəfli və regional əməkdaşlığı tənzimləyir.

Müddəaların təhlili göstərir ki, quru, dəniz və hava nəqliyyatı infrastrukturunun inkişafı, enerji və data əlaqəsi, ticarətin asanlaşdırılması, gömrük nəzarəti və beynəlxalq logistikanı əhatə edir. Beş nömrəli punkt, iqtisadi artım üçün əməkdaşlıq, investisiya mobilizasiyası, enerji sektorunun genişləndirilməsi (neft, qaz, elektrik), mülki nüvə əməkdaşlığı və kritik mineralların tranzitini müəyyənləşdirir. Bu, Azərbaycanın enerji hubu rolunu (Cənubi Qaz Dəhlizi kimi layihələr) vurğulayır və üçüncü ölkələrlə əməkdaşlığı (məsələn, Avropa qaz təchizatı) təşviq edir. TRIPP-in inteqrasiyası, Ermənistan ərazisindən keçən 42-43 km multimodal koridoru (quru yolu, dəmir yolu, enerji və fiber optik kabellər) əhatə edərək, Azərbaycan-Naxçıvan bağlantısını təmin edir və Orta Dəhlizə qoşulur.

İcra mexanizmləri isə, ictimai və özəl sektor investisiyalarını mobilizasiya etməyi nəzərdə tutur, Orta Dəhliz üzərində enerji, nəqliyyat və digital infrastruktur layihələrini hədəfləyir. TRIPP-in idarəetməsi, ABŞ nəzarətindəki "TRIPP Development Company" (74% ABŞ, 26% Ermənistan payı) vasitəsilə həyata keçiriləcək, SPV-lər (xüsusi məqsədli qurumlar) ilə komponentlər inkişaf etdiriləcək. Sərhəd idarəetməsi "front office-back office" modeli ilə tənzimlənir: ABŞ operatoru ön büro (haqlar, sənədlər) idarə edir, Ermənistan arxa büro saxlayır. İcra zamanı: 3 ay ərzində yol xəritələri, illik görüşlər.

Bölmənin iqtisadi və sosial təsiri baxımından Azərbaycanın tranzit potensialını gücləndirərək, Dünya Bankının təxminlərinə görə ticarət həcmi 30% -ə qədər artırılabilir və ÜDM-ə 2-3% töhfə verə bilər. TRIPP, iqtisadi hub yaradaraq, iş yerləri yaradaraq iqtisadi və sosial inkişafı stimullaşdıracağı gözlənilir.

3.Bölmə II: Economic Investment, Including Artificial Intelligence (AI) and Digital Infrastructure

Bu bölmə, iqtisadi investisiyaları texnoloji innovasiyalarla inteqrasiya edərək, Azərbaycanın qeyri-neft sektorunu inkişaf etdirməyə yönəlmişdir. Yeddi nömrəli punktla strukturlaşmış bölmə, Sİ və rəqəmsal infrastrukturun inkişafını ön plana çəkir.

Bölmə, iqtisadi artım, investisiya və biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasını vurğulayaraq, Azərbaycanın global iqtisadiyyata inteqrasiyasını dəstəkləyir. Punktlar, ticarət dialoq platformaları, özəl sektor əməkdaşlığı, Sİ (data mərkəzləri), R&D mexanizmləri (innovasiya, kibertəhlükəsizlik), texniki yardım, texnoloji tətbiqlər, birgə araşdırma və texnologiya transferi əhatə edir. Sİ data mərkəzləri və kosmik

sənaye, Azərbaycanı rəqəmsal huba çevirməyi hədəfləyir, TRIPP-in rəqəmsal komponentləri ilə inteqrasiya olunur (fiber optik kabellər)

Bölmənin icra mexanizmi, özəl sektorla əməkdaşlıq vasitəsilə (Microsoft, Nvidia və s.), investisiyalar cəlb olunacaq. Mexanizmlər, vençur kapital, de-risk mexanizmləri və texnoloji transferi əhatə edir

İqtisadi və sosial baxımdan, bölmə, SI və rəqəmsallaşma sektorlarının ÜDM-yə töhfə verməsini və əlavə iş yerləri yaradılmasını stimullaşdıracaq. Sosial olaraq, işsizliyin azalmasına gətirib çıxaracaqdır. Texnoloji investisiyaların və innovasiyaların cəlb edilməsi ölkənin iqtisadi strukturu dəyişdirəcək.

Əsas nəticələr:

Xartiya vasitəsilə ABŞ investisiyaları rəqəmsal infrastruktur və süni intellekt layihələrinə yönələcək, Azərbaycanın rəqəmsal transformasiyasını sürətləndirəcək.

Nəqliyyat sektorunda (verilən statistikaya görə 2024-cü ildə tranzit yükdaşımaları 19,1 milyon ton – 9% artım) Orta Dəhliz və TRIPP vasitəsilə yük həcmi 2030-cu ilə qədər üçqat artacaq, səyahət vaxtı isə yarıya enəcək.

İqtisadi təsir: ÜDM artımı +2–3%, yeni iş yerlərinin (logistika, texnologiya) yaradılması, enerji təhlükəsizliyi və geosiyasi mövqenin güclənməsi.

TRIPP (Ermənistan ərazisindən Naxçıvana multimodal keçid) Azərbaycanın tranzit potensialını artırır.

4. Azərbaycan-Amerika iqtisadi münasibətləri

Azərbaycan Respublikası ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasındakı iqtisadi münasibətlər strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıyır. Bu münasibətlər təkcə enerji sektoru ilə məhdudlaşmır, həm də ticarət, İKT, kənd təsərrüfatı və nəqliyyat logistikası sahələrini əhatə edir. Təqdim olunan statistik məlumatlar son 5 il ərzində ticarət dövriyyəsində ciddi dəyişikliklərin və idxalın dominantlığının olduğunu göstərir. Xartiya ticarət, investisiya və enerji əməkdaşlığını genişləndirir. ABŞ investisiyaları (SI, rəqəmsal göstərir. nfrastuktur) qeyri-neft sektorunu diversifikasiya edəcək.

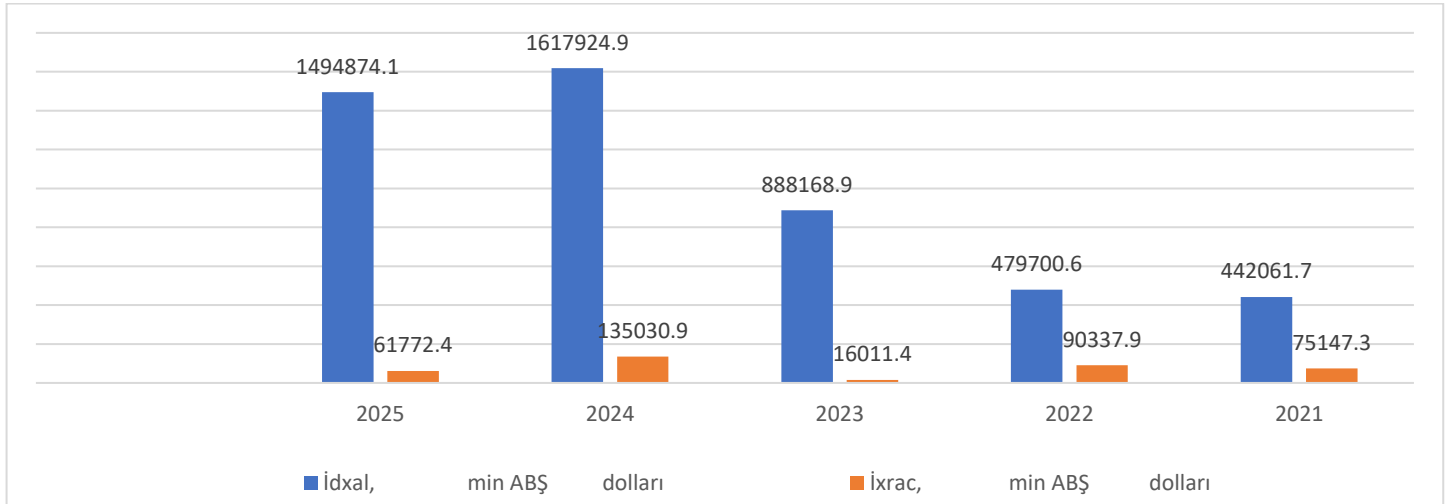
Cədvəl 1-dən görünür ki, iki ölkə arasındakı ticarət dövriyyəsi 2023-cü ildən etibarən kəskin artım tempinə qədəm qoymuşdur. 2023-cü ildə idxal 888.1 milyon dollar olduğu halda, 2024-cü ildə bu rəqəm təxminən ikiqat artaraq 1.6 milyard dollara çatmışdır. Bu artım əsasən Azərbaycana gətirilən yüksək texnologiyalı avadanlıqlar, nəqliyyat vasitələri və maşınqayırma məhsulları ilə əlaqədardır. Azərbaycanın Amerikaya ixracı əsas meyvə və tərəvəz konservləri və şirələri, reaktiv mühərriklər üçün kerosin yanacağıdır.

Cədvəl 1. Azərbaycan-ABŞ arasında ticarət əlaqələrinin göstəriciləri

İLLƏR	İdxal, min ABŞ dolları	İxrac, min ABŞ dolları	Saldo (ixrac-idxal), min ABŞ dolları	Əvvəlki ilin yanvar-dekabr aylarına nisbətən, %-lə	
				İdxal	İxrac
2025	1494874,1	61772,4	-1433101,7	92,4	45,7
2024	1617924,9	135030,9	-1482894,0	182,2	843,3
2023	888168,9	16011,4	-872157,5	185,2	17,7
2022	479700,6	90337,9	-389362,7	108,5	120,2
2021	442061,7	75147,3	-366914,4	69,5	301,4

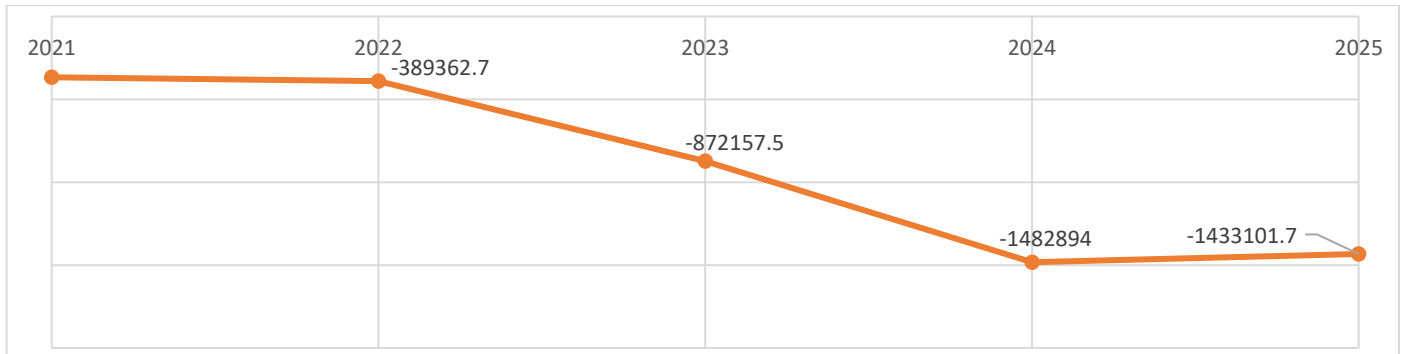
Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

Şəkil 1. Azərbaycan-Amerika arasında idxal-ixrac, min ABŞ dolları

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

Şəkil 2. Azərbaycan-ABŞ ticarət saldosu 2021-2025-ci illər

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

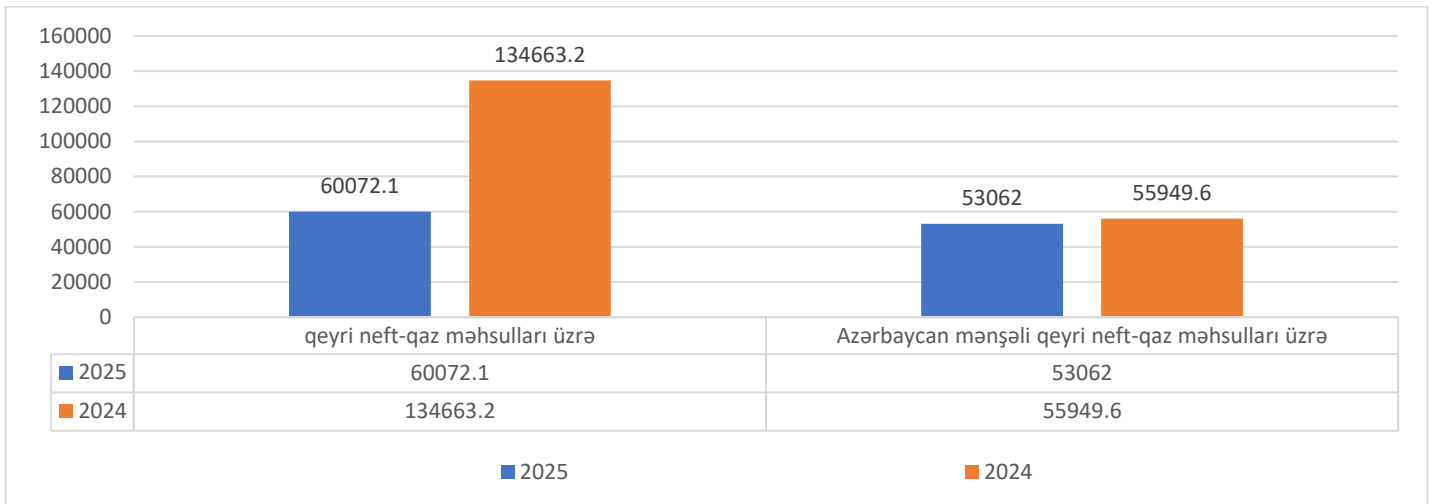
Azərbaycanın ABŞ ilə ticarətində xroniki mənfi saldo (defisit) müşahidə olunur. 2024-cü ildə mənfi saldo - 1.48 milyard dollar təşkil etmişdir. Belə ki, 2021-ci ildə ölkələr arasındakı ticarət saldosu 366.9 milyon ABŞ dolları olduğu halda, 2025-ci ildə 3.9 dəfə artaraq, bu rəqəm 1.4 milyard ABŞ dollarına çatmışdır. ABŞ-dan Azərbaycana ən çox idxal olunan mallardan biri də, nəqliyyat vasitələridir. Bura təkcə Amerika istehsalı olan nəqliyyat deyil, həm də digər ölkələrdən ABŞ-ya ixrac olunan nəqliyyat vasitələri də daxildir.

Cədvəl 2. ABŞ-dan Azərbaycana nəqliyyat vasitələrinin ixracı, sayı və məbləği (ədəd və min ABŞ dolları)

İllər	Sayı	Məbləği
2021	15263	138297,73
2022	7135	102394,95
2023	8964	136099,79
2024	10400	145113,99
2025	10350	132070,65

İxracın qeyri-sabitliyi 2023-cü ildə ixracın minimum səviyyəyə (16 mln. dollar) düşməsi, 2024-cü ildə isə yenidən 135 mln. dollara qalxması ixrac strukturunun hələ də dayanıqlı olmadığını göstərir.

Şəkil 3. Qeyri neft-qaz məhsullarının ixracı, milyon ABŞ dolları.

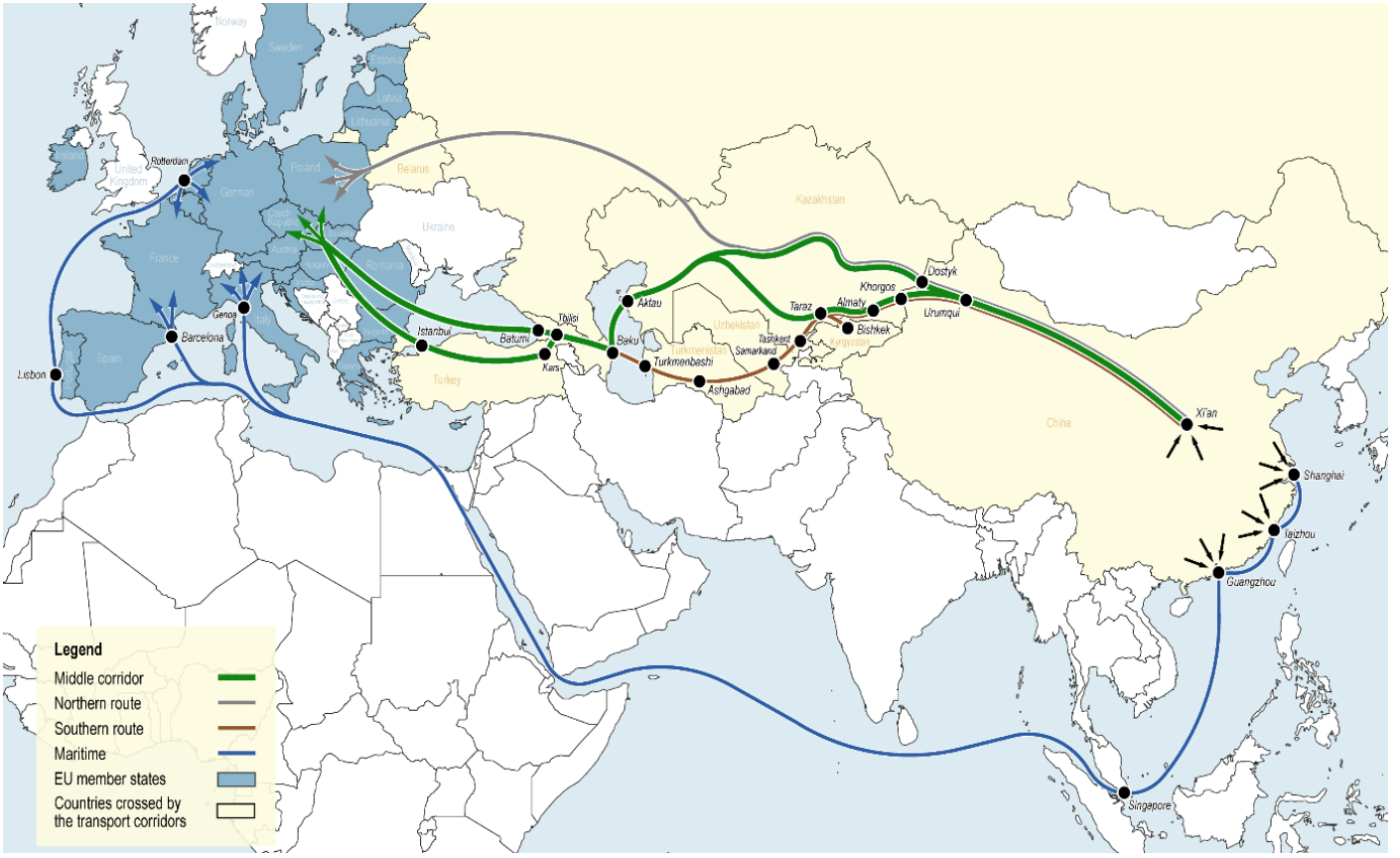
Şəkil 3-ə əsasən, Azərbaycanın ABŞ-a ixrac etdiyi məhsulların böyük hissəsi qeyri neft-qaz sektorunun payına düşür. 2024-cü ildə 1 milyard 346.6 milyon ABŞ dollar məbləğində ixrac olunan malın 42 faizi və ya 55.95 milyon ABŞ dolları Azərbaycan mənşəli idisə, 2025-ci ildə, 60 milyon dollarlıq qeyri neft-qaz ixracının 88.3 faizi və ya mütləq ifadədə 53 milyon dolları məhz Azərbaycan mənşəli məhsullardır. Bu, re-eksportun azaldığını və yerli istehsalın ABŞ bazarında özünə yer tapmağa başladığını göstərən müsbət göstəricidir. ABŞ-a ixrac olunan əsas qeyri-neft məhsullarına kimya sənayesi malları, meyvə şirələri, şərablar və toxuculuq məhsulları daxildir.

5. TRIPP Layihəsinin Nəqliyyat dəhlizlərinin inkişafına təsiri

Azərbaycan “Şimal-Cənub” və “Şərq-Qərb” nəqliyyat dəhlizləri layihələrinin hər ikisində iştirak edir. Eyni zamanda, ölkə üzərindən Şimal-Qərb və Cənub-Qərb marşrutları üzrə də beynəlxalq daşımalar həyata keçirilir. Bu isə o deməkdir ki, müxtəlif dəhlizlər fərqli potensiala malik olsalar da, Azərbaycandan bütün istiqamətlərə daşımalar mümkün və cəlbedicidir.

Orta Dəhliz (OD), Rusiyanın Ukraynaya müdaxiləsindən sonra daha aktual olaraq, Çini Avropa ilə birləşdirən multimodal nəqliyyat dəhlizidir. Yüklər Çindən Qazaxıstana dəmir yolu ilə Aktau limanına oradan gəmi vasitəsilə Ələt limanına oradan isə Gürcüstana dəmir yol vasitəsilə Qara dəniz və ya Türkiyədən keçməklə Avropaya daşınır (Şəkil 4). Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizi (Qədim İpək yolu)

Şəkil 4. OD Avropa ilə Asiyanı birləşdirən ticarət dəhlizlərindən biridir.

Mənbə: World Bank (2023). “Middle Trade and Transport Corridor: Policies and Investments to Triple Freight Volumes and Halve Travel Time by 2030”.

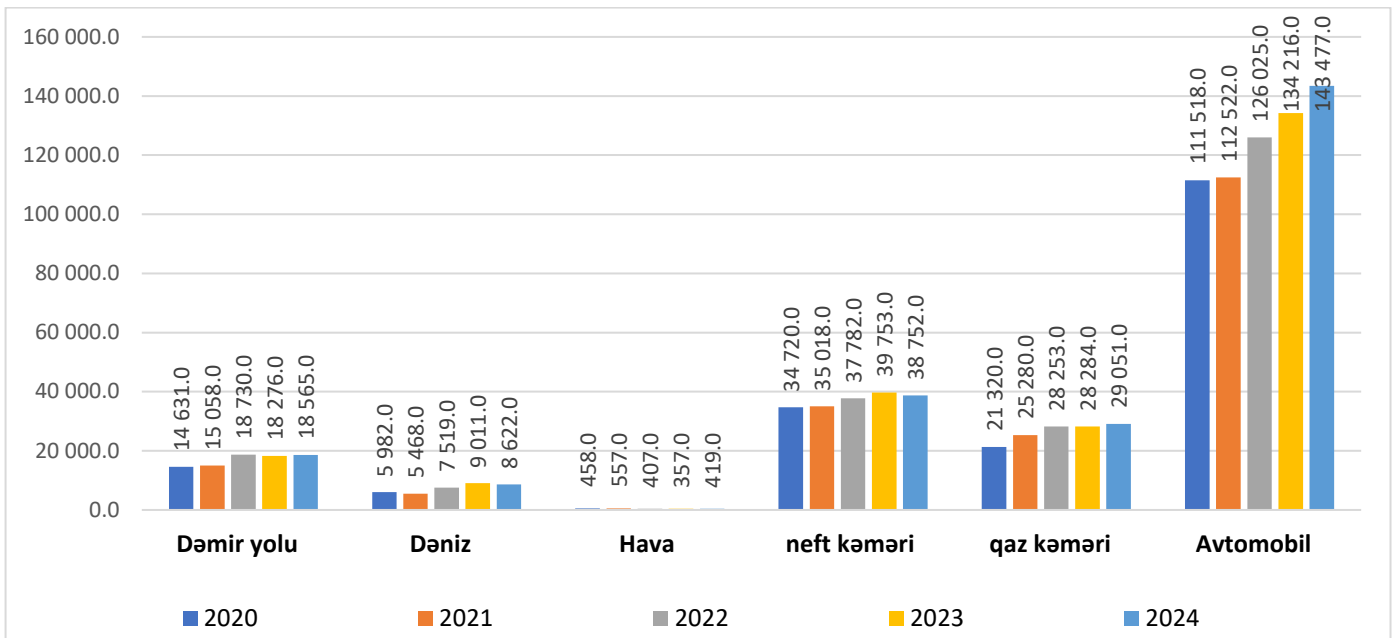
Avropa və Asiya qitəsini birləşdirən ən qısa marşrutdur və Çin-Avropa arasında yükdaşımalarda mühüm əhəmiyyətə malikdir. Çindən Avropaya və əksinə daşımaları həyata keçirən Şərqi-Qərbi nəqliyyat dəhlizinin şimal (yuxarı), cənub (aşağı) və (orta mərkəzi) marşrutları fəaliyyət göstərir.

Bununla belə, yüklərin Xəzər dənizi üzərindən keçməklə Azərbaycan- Gürcüstan-Türkiyə-Avropa xətti ilə - Orta dəhlizlə dünya bazarına çıxarılması daha səmərəlidir.

Orta dəhliz Çin və Avropa arasında daşınan yüklərin cəmi 3-5 %-ni təşkil etsə də, Rusiya-Ukrayna müharibəsinə görə Şimali dəhlizində yaranan problemlərə görə, regionda baş verən yeni geosiyasi və geoiqtisadi reallıqlar səbəbindən Orta dəhliz üzərindən daşınmaların təqribən 15-20 %-ə qədər, hətta daha çox artacağı gözlənilir. Təbii ki, bununla bağlı Dünya Bankının “Middle Trade and Transport Corridor: Policies and Investments to Triple Freight Volumes and Halve Travel Time by 2030” hesabatında da qeyd edildiyi kimi, “həcmərin 2030-cu ilə qədər üçqat artacağı gözlənilir - lakin bu, əsasən regional dəhliz olaraq qalacaq və transkontinental ticarət həcmərin kiçik bir hissəsini təşkil edəcək.”

TRIPP Layihəsi: ABŞ-ın 74% payı ilə idarə olunan şirkət Ermənistan ərazisindən Naxçıvana multimodal keçid yaradacaq. Bu, Azərbaycanın tranzit potensialını artıracaq, TRIPP Development Company vasitəsilə yeni investisiyalar cəlb olunacaq.

Şəkil 5. Nəqliyyat sektorunda yük daşınması (min ton, 2020-2024-cü illər)

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

2024-cü ildə dəmir yolu, avtomobil, boru kəməri və hava nəqliyyatı daxil olmaqla tranzit yükdaşımalarının ümumi həcmi 19.1 milyon ton təşkil etmişdir. Bu göstərici əvvəlki dövrlə müqayisədə 9% və ya 1.7 milyon ton artım deməkdir.

Boru kəməri ilə daşımlar istisna olmaqla, tranzit yükdaşımalarının ümumi həcmi 14.5 milyon ton olmuşdur. Bu isə əvvəlki dövrlə müqayisədə 8% və ya 1.1 milyon ton artıma bərabərdir.

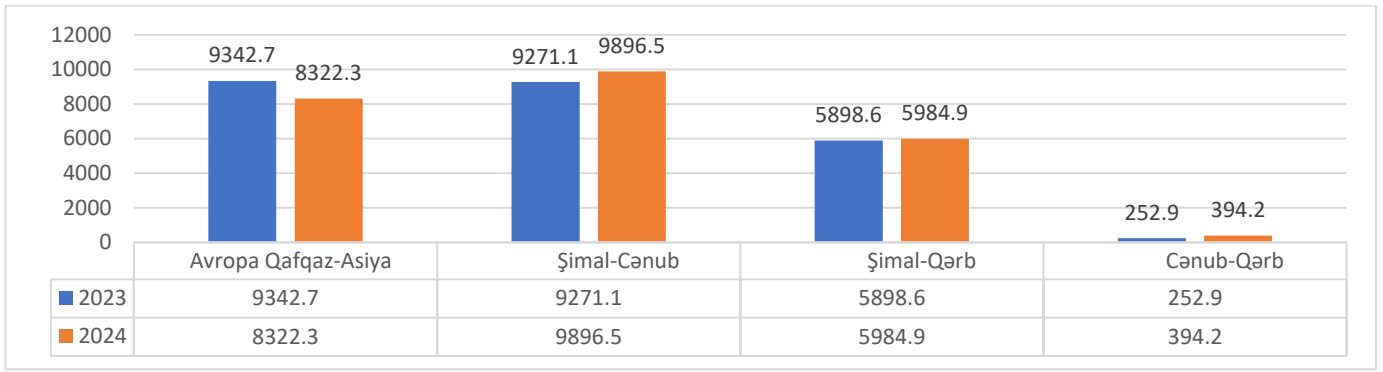
- Dəmir yolu ilə tranzit yükdaşımalarında 6% artım qeydə alınmışdır. Bu, təxminən 7.0 milyon ton həcmə uyğun gəlir və əvvəlki dövrə nisbətən 373 min ton çoxdur.
- Avtomobil yolu ilə tranzit daşımlarında daha yüksək dinamika müşahidə olunmuş və həcmələr 11% artaraq təxminən 7.2 milyon tona çatmışdır. Faktiki artım 686 min ton təşkil etmişdir.
- Hava nəqliyyatı üzrə tranzit daşımlarında 26% artım qeydə alınmışdır. Həcm təxminən 304 min ton olmuş, bu isə 62 min ton əlavə yük dövriyyəsi deməkdir.

2024-cü ildə tranzit konteyner daşımlarının sayı 55,671 TEU təşkil etmişdir. Ötən illə müqayisədə 19% artım (2023-cü ildə - 46,909 TEU) müşahidə olunmuşdur.

2024-cü ildə Çin-Mərkəzi Asiya-Azərbaycan marşrutu ilə ümumilikdə 358 blok-qatar göndərilib ki, bunlardan 146-sı tranzit, 212-si isə idxal yüklərinin daşınmasını təmin edib. Daşınmış yüklər arasında tibbi ləvazimatlar, avtomobil və avtomobil ehtiyat hissələri, velosiped, motosikl, su nasosları, qida və qeyri-qida məhsulları və s. əsas paya sahib olmuşdur.

Avtomobil daşımlarında artımın əsas səbəbi geosiyasi vəziyyət, təhlükəli yüklər üzrə xüsusi yol vergisinin ləğv edilməsi və yük avtonəqliyyat vasitələrinin çəkisi üzrə vergi tutulmasındakı limitinin 38 tondan 41 tona artırılması nəticəsində marşrutun cəlbediciliyinin artırılması, eləcə də yeni gömrük-keçid məntəqələrinin açılması ilə bağlıdır.

Şəkil 6. Nəqliyyat dəhlizlərində yük daşımaları (min ton, 2023–2024)

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

2024-cü ildə tranzit daşımaların 97%-i dörd əsas dəhliz vasitəsilə baş tutmuşdur: Şərqi-Qərb, Şimal-Qərb, Cənub-Qərb və Şimal-Cənub.

Tranzit daşımaların:

- 32%-i Şimal-Qərb istiqaməti üzrə həyata keçirilmişdir. Ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 0.3% artım olmuşdur.
- 29%-i Şərqi-Qərb istiqaməti üzrə həyata keçirilmişdir. Ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 0.4% azalma olmuşdur.
- 22%-i Cənub-Qərb istiqaməti üzrə həyata keçirilmişdir. Ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 26% artım olmuşdur (əsasən Naxçıvan ərazisindən avtomobil yolu ilə keçən tranzit yüklərə aiddir).
- 14%-i Şimal-Cənub istiqaməti üzrə həyata keçirilmişdir. Ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 26% artım olmuşdur.

2024-cü ildə Azərbaycan üzərindən keçən tranzit yüklər Özbəkistandan (+27%), Qazaxıstan (+36%), İran (18%) və Türkiyə (+7%) ölkələrindən daha kəskin olmuşdur. Orta Dəhliz (Trans-Xəzər Marşrutu) OECD və World Bank hesabatlarına görə, 2030-cu ilə qədər yük həcmi 3 dəfə artacaq, səyahət vaxtı yarıya enəcək. 2024-cü ildə tranzit 19,1 milyon ton (+9%).

TDT-nin inkişaf strategiyasında, “Türk Dünyası 2040 Vizyonu”nda da Orta dəhliz xüsusi bir xətt olaraq keçir.

6. Xartiyanın Azərbaycanda rəqəmsallaşma və süni intellektin inkişafına təsiri

Azərbaycan və ABŞ arasındakı Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası təkcə siyasi və enerji təhlükəsizliyini deyil, həm də yüksək texnologiyalar və rəqəmsal iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlığı hədəfləyir.

“Oxford Insights” tərəfindən açıqlanan “Hökumətin süni intellektə hazırlıq indeksi 2025” (Government AI Readiness Index 2025) ölkələrin süni intellekt (Sİ) sahəsində hazırlıq səviyyəsində baş verən dəyişiklikləri gündəliyə gətirib. Bu nəticələrin qlobal miqyasda formalaşmasına təsir göstərən ümumi tendensiyaları və struktur çağırışları dəyərləndirmək üçün Dünya Bankının “Rəqəmsal tərəqqi və trendlər hesabatı 2025: süni intellektin əsaslarının gücləndirilməsi” (Digital Progress and Trends Report 2025: Strengthening AI Foundations) sənədi Xartiyaya çərçivəsində həyata keçiriləcək layihələrin effektivliyini qiymətləndirmək üçün mühüm analitik çərçivə təqdim edir.

Hesabatın əsas məzmun xəttini süni intellektə hazırlığın təməlini təşkil edən “4C” yanaşmasının əhəmiyyəti təşkil edir. Məhz bu yanaşma inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün süni intellektin yalnız texnoloji yenilik kimi deyil, iqtisadi, sosial və institusional transformasiya aləti kimi dəyərləndirilməsini mümkün

edir və ölkələrin süni intellektdən real fayda əldə etməsi üçün hansı baza şərtlərin formalaşdırılması olduğunu aydın şəkildə ortaya qoyur.

“4C” çərçivəsi süni intellektə hazırlığın əsasını təşkil edən dörd əsas elementi birləşdirir:

connectivity - enerji və rəqəmsal infrastruktur daxil olmaqla bağlantı,

compute - süni intellekt çipləri, məlumat mərkəzləri və bulud texnologiyalarına əsaslanan hesablama gücü,

context - məlumatlar, təlim resursları, modellər və tətbiqlərdən ibarət kontekst,

competency - rəqəmsal bacarıqlar və insan kapitalını əhatə edən səriştə.

Hesabatda “4C”nin gücləndirilməsi üçün qlobal koordinasiya və investisiyaların prioritetliyi ön plana çıxarılır. Bu yanaşma çərçivəsində hesabat xüsusilə vurğulayır ki, “4C”lər üzrə investisiyalar ayrı-ayrılıqda deyil, vahid sistem kimi planlaşdırılmadıqda süni intellekt gözlənilən nəticələri vermədiyi qənaəti göstərilir, investisiyalar yalnız texnoloji modernləşmə deyil və eyni zamanda iqtisadi dayanıqlığın, sosial inklüzivliyin və institusional potensialın gücləndirilməsi üçün əsas şərt kimi qiymətləndirilir.

“Oxford Insights”, dünya miqyasında hökumətlərin süni intellekti (Sİ) qəbul etmək və idarə etmək üçün nə dərəcədə yaxşı mövqedə olduqlarını müqayisəli şəkildə qiymətləndirən Hökumətin Süni İntellektə Hazırlıq İndeksi 2025-i (Government AI Readiness Index 2025) dərc edib . Reytinqlərdən əlavə, indeks hazırda dövlət sektorunda süni intellektin effektiv istifadəsinə nəyin imkan verdiyi və ya məhdudlaşdırdığı barədə bir neçə aydın nəticə çıxarır. "Oxford Insights" tərəfindən dərc olunan "Hökumətin Süni İntellektə Hazırlıq İndeksi" (Government AI Readiness Index) hesabatı ölkələrin süni intellekt (Sİ) texnologiyalarını dövlət xidmətlərinə inteqrasiya etmək və innovasiya ekosistemini idarə etmək qabiliyyətini ölçən ən mötəbər mənbələrdən biridir.

2025-ci il İndeksi əvvəlkindən daha ətraflıdır və 195 hökumətin hazırlığını altı əsas Sütun daxilində 14 ölçü üzrə 69 göstəricini araşdırır: Siyasət Tutumu, İdarəetmə, Süni İntellekt İnfrastruktur, Dövlət Sektorunun Tətbiqi, Dayanıqlıq, İnkişaf və Yayılma. Bu yeni metodologiya süni intellektin hazırlığı ilə bağlı əvvəlkindən daha vahid və gələcəyə yönəlmiş bir mənzərə təqdim edir. İndeks, irəliləyişi vurğulayır, boşluqları müəyyən edir və süni intellektin qərar qəbuletmə, siyasət qəbuletmə və ictimai xidmətlərin göstərilməsinə inteqrasiyası istəyən hökumətlər üçün praktiki məlumatlar təqdim etmək üçün istifadə edilə bilər.

Oxford Insights-ın "Dəyişiklik Nəzəriyyəsi" (Theory of Change) modelinə əsasən, Sİ-yə hazır hökumət — Sİ-ni ictimai rifah üçün idarə edə bilən hökumətdir. Bu məqsədə çatmaq üçün hökumət müəyyən "rıçaqlar"dan istifadə edir.

Bu nəzəriyyə aşağıdakı 6 əsas sütun üzərində qurulub:

1. Siyasət Səriştəsi (Policy Capacity)

Hökumət Sİ üzrə aydın milli baxışa və bu baxışı həyata keçirmək üçün resurslara malik olmalıdır. Bura həm də beynəlxalq əməkdaşlıq daxildir.

2. İdarəetmə (Governance)

İnsan hüquqlarını və cəmiyyətin maraqlarını qoruyan etik prinsiplərin və tənzimləyici mühitin olmasıdır. Hökumət bu qaydaları öz daxili təcrübəsində də nümunə kimi göstərməlidir.

3. Sİ İnfrastruktur (AI Infrastructure)

Sİ-nin uzunmüddətli inkişafı üçün kifayət qədər hesablama gücü (compute) və əlçatan, yüksək keyfiyyətli məlumatlar (data) təmin edilməlidir.

4. Dövlət Sektorunda Tətbiq (Public Sector Adoption)

Dövlət orqanları daxili problemlərin həlli üçün Sİ-ni sınaqdan keçirməli, effektiv həlləri miqyaslandırmaqlı və rəqəmsal xidmətlər vasitəsilə ictimaiyyətə təqdim etməlidir.

5. İnkişaf və Yayılma (Development and Diffusion)

İqtisadiyyatda Sİ innovasiyalarını təkan verən güclü bir sektor, kifayət qədər insan kapitalı və texnologiyaların müxtəlif sahələrə (sənaye, elm və s.) yayılması təmin olunmalıdır.

6. Dayanıqlıq (Resilience)

Sİ-yə keçid zamanı yaranan sosial, iqtisadi və ekoloji çətinliklərin idarə edilməsidir. Bura Sİ-nin gətirdiyi yeni risklərin monitorinqi və milli təhlükəsizliyin qorunması daxildir.

Hökumət ilk 3 sütun (Siyasət, İdarəetmə, İnfrastruktur) vasitəsilə digər 3 sahədə (Tətbiq, Yayılma, Rezilyentlik) ictimai fayda əldə etməyi hədəfləyir.

Şəkil 7. Altı Sütun və onun tərkib hissələrini vurğulayan çərçivə

Cədvəl 3. Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanın 2025-ci il üzrə göstəriciləri

Pillar	Azerbaijan	Georgia	Armenia
Policy Vision	40,00	10,00	30,00
Policy Commitment	62,50	25,00	25,00
Compute Capacity	4,16	4,83	3,29
Enabling Technical Infrastructure	74,93	65,67	60,86
Data Quality	75,25	77,54	58,91
Governance Principles	50,00	75,00	43,50
Regulatory Compliance	70,00	73,33	70,00
Government Digital Policy	40,48	35,00	45,00
E-Government Delivery	93,47	59,88	69,81
Human Capital	60,31	43,61	23,68
AI Sector Maturity	10,95	0,76	11,39

AI Technology Diffusion	45,34	46,18	42,38
Societal Transition	46,03	42,92	40,16
Safety and Security	66,67	26,33	15,33
Total	51,91	42,75	38,95
Rank	69,00	87,00	103,00

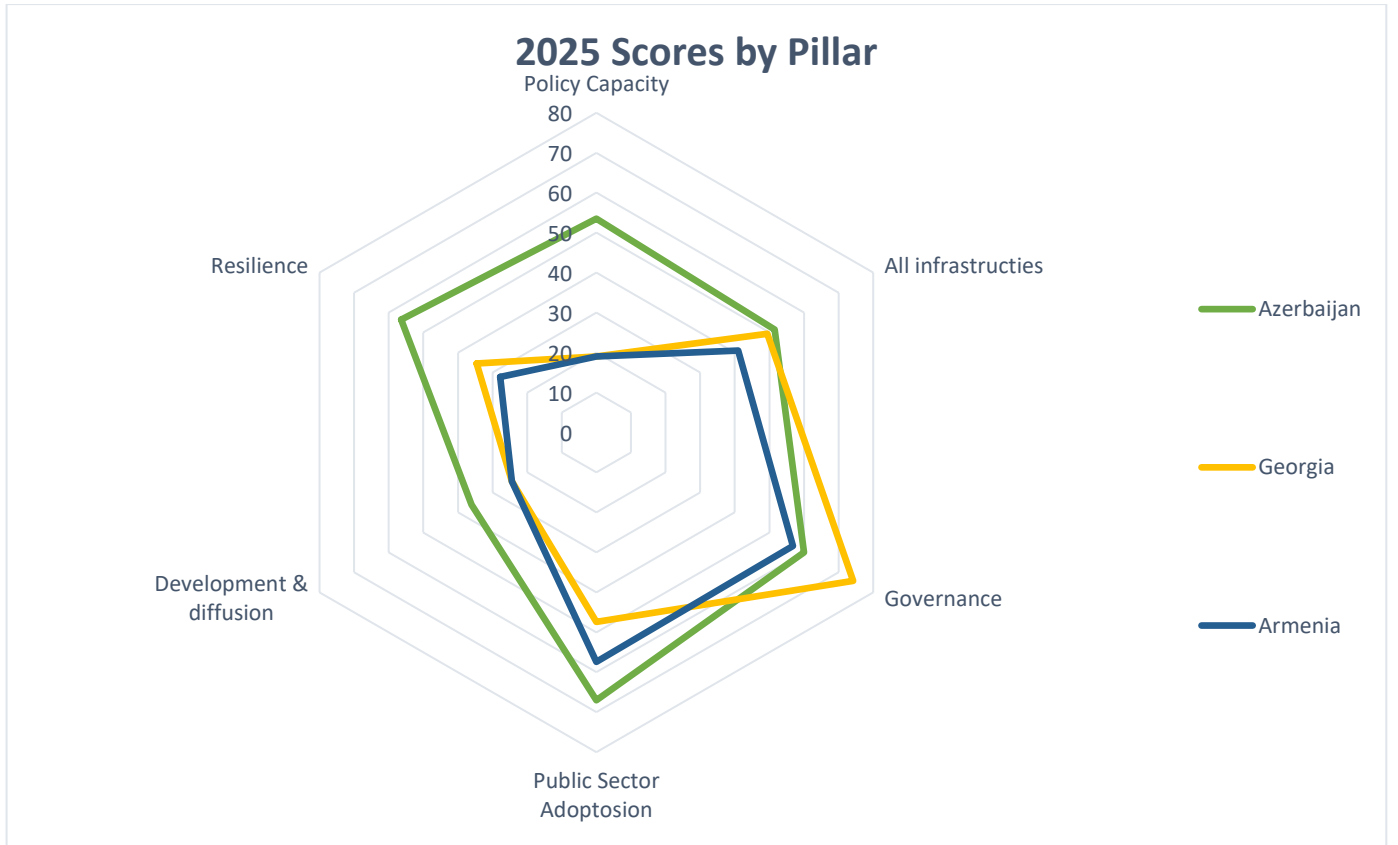
Mənbə: <https://oxfordinsights.com/ai-readiness/government-ai-readiness-index-2025/>

Şəkil 6. Azərbaycanın Cənubi və Orta Asiya region ölkələri arasında reytingi

Mənbə: <https://oxfordinsights.com/ai-readiness/government-ai-readiness-index-2025/>

Şəkil 7. Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanın 2025-ci il üzrə göstəriciləri Altı Sütun çərçivəsində

Mənbə: HighCharts.com

Oxford Insights görə 2025-ci ildə 2024-cü ilə nisbətən 111-ci yerdən Azərbaycan global reytingdə 51.91 balla 69-cu yerə qalxmış və Cənubi və Orta Asiya regionunda beşinci yeri tutur. Ölkə süni intellektdən istifadəni necə artırmağı araşdırmağa davam edir. Bununla belə, ölkənin güclü rəqəmsal və innovasiya təməlləri, eyni zamanda digər imkanları da var. Beynəlxalq rəqəmsal və süni intellekt istedadları üçün xüsusi texnologiya vizasının tətbiqi ümidverici bir nümunədir. Cənubi və Orta Asiyada Qazaxıstan 55.87 balla regionda üçüncü yerə yüksələrək global reytingdə 60-cı yeri tutur. İyul ayında ölkədə yerli superkompüterin istifadəyə verilməsi baş tutdu. Qonşu Özbəkistan da möhkəm və mühüm irəliləyişlər əldə edir və ölkə prezidenti bu yaxınlarda 2030-cu ilə qədər 5 milyon "Süni intellekt mütəxəssisi" yetişdirmək məqsədini qoyub.

Azərbaycan 2012-ci ildə işə düşən ASAN Xidmət vasitəsilə dövlət xidmətlərinin keyfiyyətini xeyli yaxşılaşdıraraq, indi ASAN Süni İntellekt Mərkəzinin tətbiqi ilə növbəti addımı atır. ASAN Süni intellekt Mərkəzinin vacib mexanizmlərindən biri "çətinlik" sistemidir. Bu çətinlik sisteminin məqsədi həlli bəlli olmayan problemləri həll etmək üçün süni intellekt həllərinə tələb və təklifi bir araya gətirməkdir. Mərkəz, rəqibləri və həll təminatçılarını əlaqələndirməklə yanaşı, tədqiqat ekosistemindəki struktur boşluqları da aradan qaldırır.

Cədvəl 4-də 2020-2024-cü illər üzrə Azərbaycanın İKT (İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları) sektorunun əsas iqtisadi göstəricilərini və onların dinamikasını əks etdirir.

Cədvəl 4. İKT sektoru üzrə əsas göstəricilər

Göstərici	2020	2021	2022	2023	2024
İKT sektorunda məhsul (xidmətlər) buraxılışı (mln.manat)	2 158,2	2 249,7	2 514,8	3 028,1	3 437,6
rabitə sektoru (mln.manat)	1 714,8	1 824,5	1 920,6	2 254,4	2 513,5
İKT sektorunda yaradılmış əlavə dəyərin həcmi (mln.manat)	1 600,9	1 663,8	1 822,2	2 021,8	2 282,9
rabitə sektoru (mln.manat)	1 312,9	1 395,6	1 436,7	1 540,6	1 710,3
İKT sektorunda yaradılmış əlavə dəyərin ÜDM-də xüsusi çəkisi (mln.manat)	2,2	1,8	1,4	1,6	1,8
rabitə sektoru (mln.manat)	1,8	1,5	1,1	1,3	1,4
İKT müəssisələri tərəfindən əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar (mln.manat)	177,2	135,0	392,7	385,8	653,2
İKT məhsullarının idxalı (mln.manat)	1 055,9	1 083,2	998,7	1 510,2	1 859,5
kompüter və periferiya avadanlıqları (mln.manat)	287,0	299,8	345,0	417,8	461,5
telekommunikasiya avadanlıqları (mln.manat)	503,8	543,8	384,9	777,3	1 031,3
elektron avadanlıqlar (mln.manat)	176,3	190,5	205,2	245,0	277,8
digər İKT məhsulları (mln.manat)	88,8	49,1	63,6	70,1	88,9

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

1 aprel 2021-ci il tarixindən etibarən Dördüncü Sənaye İnqilabının Təhlili və Koordinasiya Mərkəzi Dünya İqtisadi Forumunun Azərbaycan Dördüncü Sənaye İnqilabı Mərkəzi Şəbəkəsinin funksiyalarını öz üzərinə götürür .

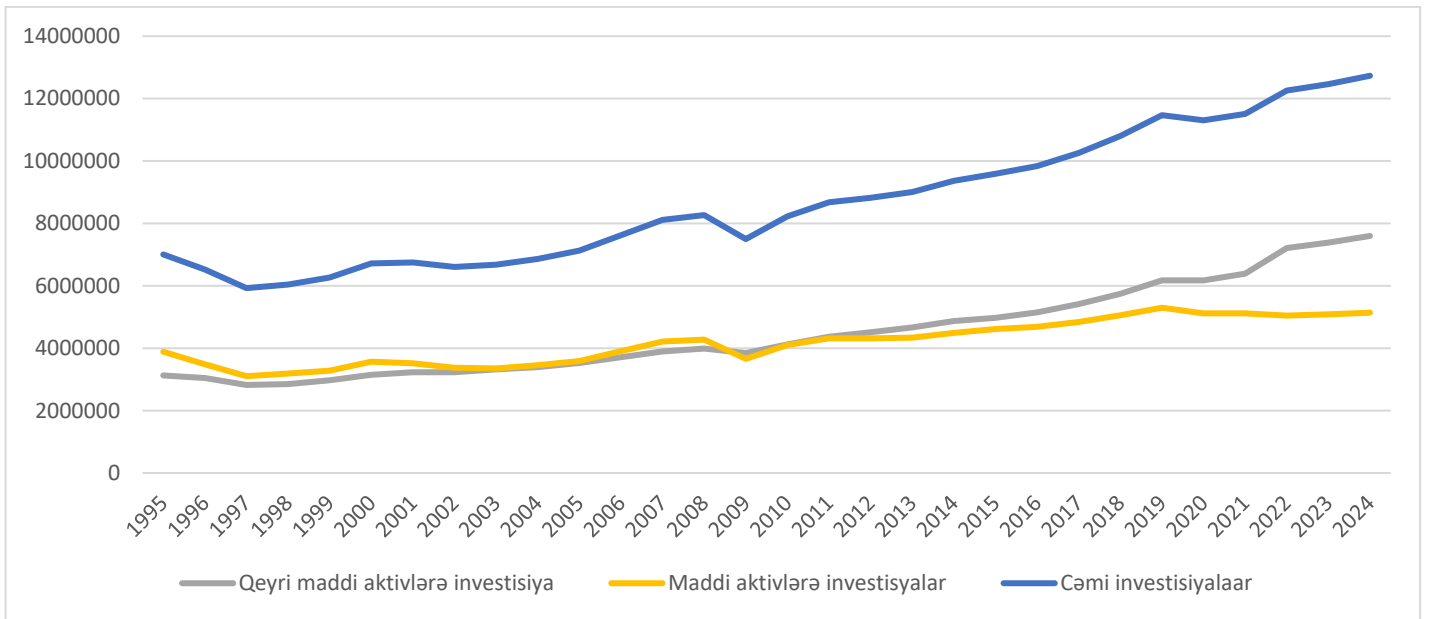
Azərbaycan Dördüncü Sənaye İnqilabı Mərkəzinin (C4IR Azərbaycan) yaradılmasının əsası 21 yanvar 2020-ci il tarixində İsveçrənin Davos şəhərində keçirilən Dünya İqtisadi Forumunda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev və Dünya İqtisadi Forumunun prezidenti cənab Borge Brende arasında niyyət protokolu ilə qoyulmuşdur.

Mərkəz Dünya İqtisadi Forumu tərəfindən MDB məkanında yaradılan ilk mərkəzdir

Bu gün ən dəyərli şirkətlər rəqabət üstünlüyünü fiziki kapitaldan deyil, əhəmiyyətli iqtisadi dəyər yaradan AR-GE, proqram təminatı, məlumatlar, dizayn, brendinq, təşkilati nou-hau və ixtisaslı işçi qüvvəsi kimi qeyri-maddi aktivlərdən əldə edirlər.

Qeyri-maddi aktivlər bilik iqtisadiyyatında rəqabət üstünlüyünü, innovasiyanı və müştəri sədaqətini müəyyən edir. Qeyri-maddi olsalar da, iqtisadi artımı sürətləndirir, yüksək maaşlı iş yerləri yaradır və həyat səviyyəsini yaxşılaşdırır.

Şəkil 8.Maddi və qeyri -maddi aktivlərə investisiya və ümumi investisiya, 1995–2024, trilyonlarla ABŞ dolları, PPP üzrə

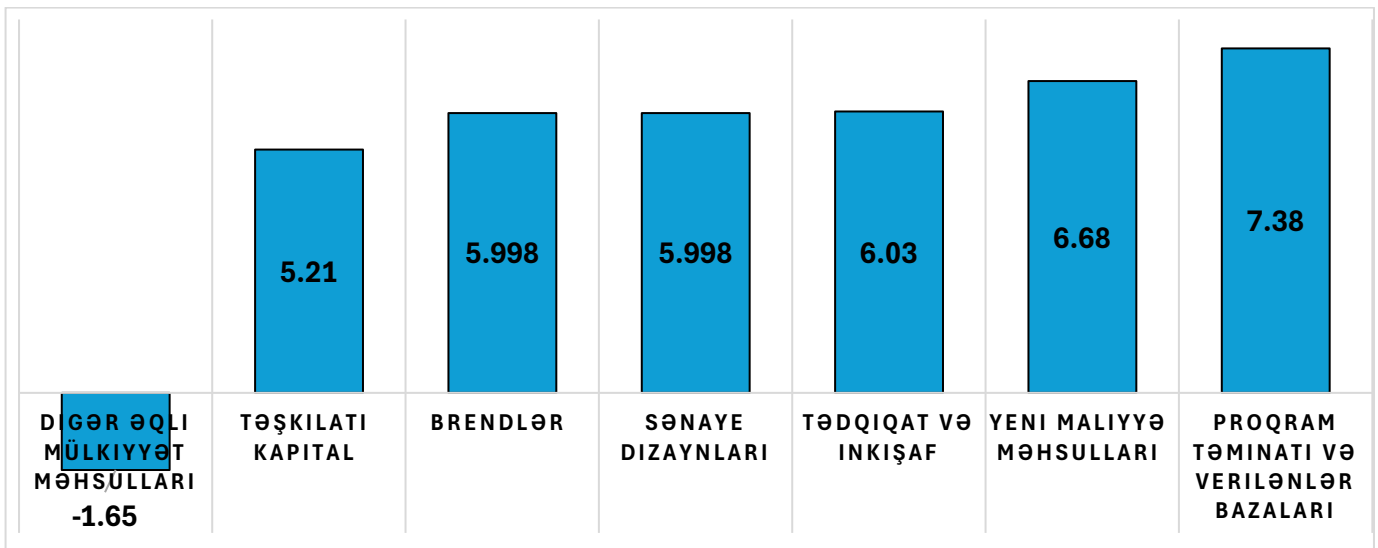

Qeydlər: İntestisiya məlumatları real müddətli tendensiyaları əks etdirmək üçün 2020-ci ilin sabit qiymətləri ilə təqdim olunur və nümunə ölkələri üzrə cəmləşdirilir: Braziliya, AB-22, Hindistan, Böyük Britaniya və ABŞ. PPP ilə tənzimlənmiş sabit 2020 qiymət təxminlərinin olmaması səbəbindən Yaponiya bu cədvəldən çıxarılıb. Braziliya üçün məlumatlar 2010-2021-ci illər üçün, Hindistan üçün isə 2011-2022-ci illər üçün mövcuddur.

Mənbə: Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının(ÜƏMT) Qlobal Məlumat Bazası və LBS INTAN-Invest, İyul 2025.

Proqram təminatı və verilənlər bazaları digər qeyri-maddi aktiv kateqoriyalarından daha sürətlə böyüyür.

Şəkil 9. Qeyri-maddi aktivlərin kateqoriyaları üzrə illik artım tempi (faiz), 2013–2022

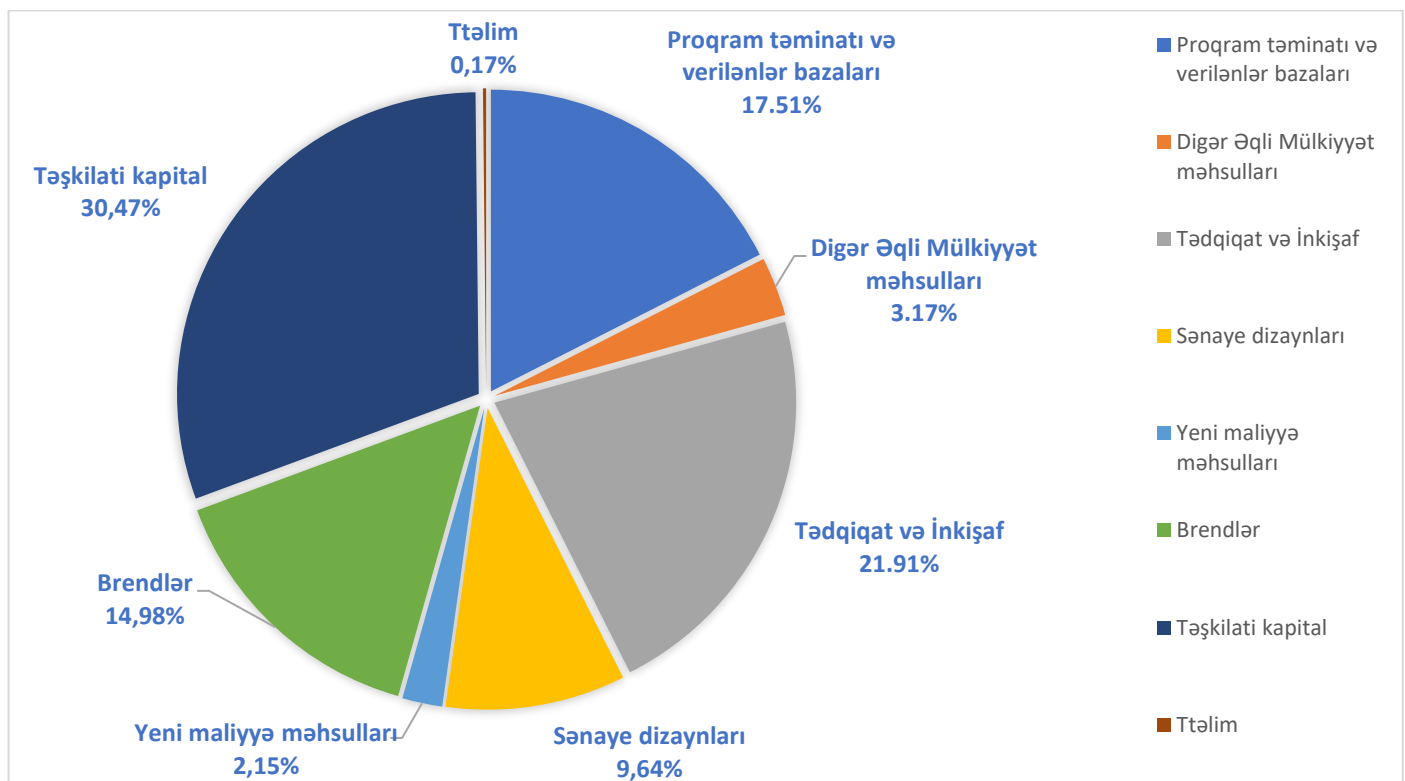

Qeydlər. Aktiv kateqoriyasına görə qeyri-maddi aktivlərə investisiya nümunə ölkələr üzrə toplanmışdır: AB-22, Hindistan, Yaponiya, Birləşmiş Krallıq və Amerika Birləşmiş Ştatları. 2022-ci il üçün sabit qiymətlərlə 2020-ci il üçün qiymətləndirmələrin olmaması səbəbindən, CAGR rəqəmləri 2013-2022-ci illər ərzində nominal artımı əks etdirən cari qiymətlərlə ifadə edilən investisiya məlumatlarına əsasən hesablanmışdır. Braziliya 2022-ci il üçün məlumatların olmaması səbəbindən bu cədvəldən çıxarılmışdır.

Mənbə: ÜƏMT-nin Qlobal Məlumat Bazası və LBS "INTAN-Invest", İyul 2025

Qeyri-maddi aktivlərə investisiya qoyuluşunun ən böyük payı təşkilati kapitalla, ardınca isə tədqiqat və inkişafa, proqram təminatı və verilənlər bazalarına düşür.

Şəkil 10. Qeyri-maddi aktivlərin kateqoriyaları üzrə investisiya qoyuluşunun payı (faiz), 2022

Qeydlər. Aktiv kateqoriyasına görə qeyri-maddi aktiv investisiyaları 2022-ci il üçün nümunə ölkələr üzrə toplanmışdır: AB-22, Hindistan, Yaponiya, Birləşmiş Krallıq və Amerika Birləşmiş Ştatları. 2022-ci il bütün növ qeyri-maddi aktivlər üçün məlumatların mövcud olduğu son ildir. "Digər" kateqoriyasına yeni

maliyyə məhsulları və işəgötürən tərəfindən təmin edilən təlim proqramları daxildir. Braziliya 2022-ci il üçün məlumatların mövcud olmaması səbəbindən bu cədvəldən çıxarılıb.

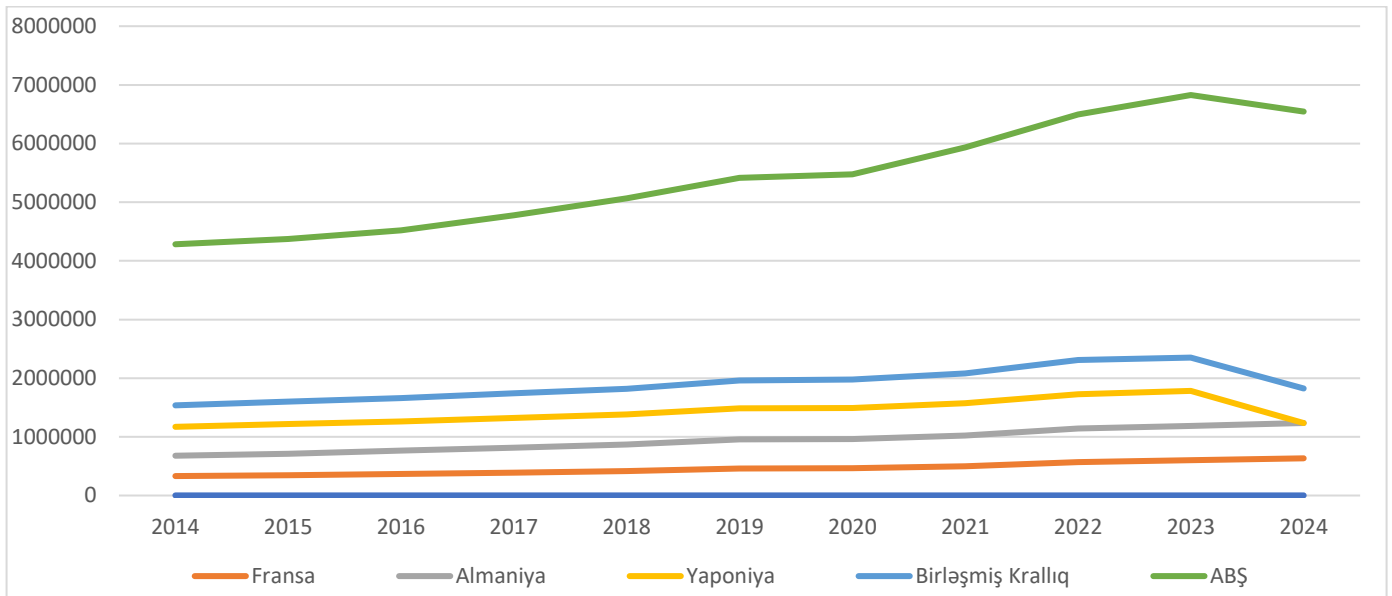
Mənbə: ÜƏMT-nin Qlobal Məlumat Bazası və LBS "INTAN-Invest", iyul 2025.

Proqram təminatı və məlumatlara investisiyaların artması mövcud süni intellekt (SI) bumu ilə üst-üstə düşür və çox güman ki, bununla da bağlıdır.

ABŞ qeyri-maddi aktivlərə investisiya qoyuluşunda əhəmiyyətli dərəcədə fərqlə qlobal lider olaraq qalır. 2024-cü ildə ABŞ-da qeyri-maddi aktivlərə investisiya cari qiymətlərlə 4,7 trilyon dollara yüksəlib; 2023-cü ildə 4,5 trilyon dollar, 2022-ci ildə isə 4,2 trilyon dollar olub. Bu göstərici iqtisadiyyatlarında qeyri-maddi aktivlərin ən yüksək səviyyəsinə malik ölkələrin reytingində ABŞ-dan aşağıda yer alan ölkələrin ümumi sayından təxminən iki dəfə çoxdur: Fransa, Almaniya, Birləşmiş Krallıq və Yaponiya.(Şəki 11)

ABŞ qeyri-maddi aktivlərə mütləq investisiya qoyuluşuna görə liderlik edir və 2024-cü ildə onun səviyyəsi Fransa, Almaniya, Yaponiya və Birləşmiş Krallığın ümumi göstəricisindən təxminən iki dəfə çoxdur.

Şəkil 11. Qeyri-maddi aktivlərə investisiya, ən yaxşı beş iqtisadiyyat, 2014–2024, trilyon ABŞ dolları

Qeyd: Investisiya məlumatları cari qiymətlərlə göstərilir. Yaponiya üzrə məlumatlar 2013–2023-cü illər üçün mövcuddur.

Mənbə: ÜƏMT-nin Qlobal Məlumat Bazası və LBS "INTAN-Invest", iyul 2025

2023 və 2024-cü illərdə ABŞ-da investisiyalarda əhəmiyyətli bir artım müşahidə edildi və bu, qismən Amazon, Google, Microsoft, NVIDIA və OpenAI kimi aparıcı texnologiya şirkətləri tərəfindən süni intellektlə əlaqəli infrastrukturun əsaslı şəkildə xərclənməsi ilə əlaqədardır. Bu texnologiya şirkətlərinin superkompüterlərə, bulud hesablamalarına və digər süni intellektlə əlaqəli avadanlıqlara böyük investisiyalarının ABŞ-da ümumi investisiya tendensiyalarına makroiqtisadi cəhətdən əhəmiyyətli təsir göstərməsi ehtimalı var.

“Azərbaycan Dəmir Yolları” QSC Şərq-Qərb marşrutu üzrə konteyner daşımalarının real vaxt rejimində izlənməsi üçün “Cargo tracking” platformasını istifadəyə verib.

Platforma yük sahiblərinə və daşıyıcılara aşağıdakıları onlayn təqdim edir:

konteyner və invoys nömrəsi ilə axtarış

cari dislokasiya, son əməliyyat və stansiya tarixləri

proqnozlaşdırılan çatma vaxtı və gecikmə hesablaması

konteynerin texniki məlumatları

Hal-hazırda Azərbaycan və Qazaxıstan ərazisini əhatə edir, gələcəkdə Orta Dəhliz ölkələri ilə inteqrasiya nəzərdə tutulur. Sistem daşımaları daha şəffaf və operativdir”.(Qafqazinfo.az)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 2025-ci ilin martında 2025 – 2028-ci illəri əhatə edən “Süni İntellekt Strategiyası” təsdiq edilib.

Bu sənəd ölkənin süni intellekt sahəsində inkişafını sürətləndirmək, rəqəmsal inkişafı dəstəkləmək və qlobal süni intellekt ekosistemində Azərbaycanın rolunu gücləndirmək məqsədi daşıyır.

Strategiyanın əsas məqsədləri sırasında qeyd edilən sahədə innovasiya və rəqəmsal inkişafın təşviqi, iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılması, süni intellekt əsaslı məlumat idarəetməsinin təşkili, ixtisaslı kadr hazırlığı, bilik və bacarıqların genişləndirilməsi, dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi, məlumat təhlükəsizliyi və etik qaydalara əsaslanan idarəetmə mexanizmlərinin qurulması yer alır.

2026-cı ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən “Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal inkişafın sürətləndirilməsinə dair 2026–2028-ci illər üçün FƏALİYYƏT PLANI” imzalanıb.

Bu strateji sənəd yaxın üç il ərzində ölkənin texnoloji mənzərəsini dəyişdirəcək kompleks tədbirləri və strateji hədəfləri özündə birləşdirir. Eyni zamanda, dövlət idarəetməsinin optimallaşdırılması, beynəlxalq reytinglərdə ölkənin mövqeyinin yüksəldilməsi və iqtisadiyyatın rəqəmsal sektorunun ÜDM-də payının artırılması əsas hədəflər kimi müəyyən edilib.

Xartiya Sİ və rəqəmsal infrastruktur investisiyalarını prioritetləşdirir. Azərbaycanın rəqəmsal transformasiyası Xartiya vasitəsilə ABŞ texnoloji nəhəngləri Amazon, Google, Microsoft, NVIDIA və OpenAI kimi aparıcı texnologiya şirkətləri tərəfindən süni intellektlə əlaqəli infrastrukturun inkişafına investisiya olunacaq. Süni intellekt logistika, gömrük və nəzarətdə tətbiq olunaraq, TRIPP-in idarəçiliyində istifadə ediləcək.

7. Nəticə və təkliflər

2026-cı il fevralın 10-da Bakıda imzalanan Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası Azərbaycan-ABŞ münasibətlərini keyfiyyətcə yeni müstəviyə daşıyır. Bu sənəd münasibətlərin sadəcə enerji təhlükəsizliyi ilə məhdudlaşmadığını, həm də süni intellekt, rəqəmsal infrastruktur və regional nəqliyyat dəhlizləri kimi innovativ sahələri əhatə etdiyini rəsmiləşdirir. Xartiya vasitəsilə ABŞ-ın sülh prosesini iqtisadi inteqrasiya ilə əlaqələndirməsi regionda sabitlik üçün yeni mexanizm formalaşdırır.

Azərbaycan-ABŞ Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası ölkənin geosiyasi və iqtisadi sinerjisini gücləndirərək həm rəqəmsal, həm də fiziki infrastrukturunu global şəbəkəyə birləşdirən "körpü" rolunu rəsmiləşdirmişdir. Bu, Azərbaycanı yalnız regional deyil, qitələrarası əhəmiyyətli iqtisadi aktora çevirir. Eyni zamanda TRIPP layihəsi Ermənistan-Azərbaycan sülh prosesini iqtisadi maraqlarla möhkəmləndirir. Bu layihənin reallaşması "Orta Dəhliz" in ötürücülük qabiliyyətini artırır və logistika xərclərini 15-20% azaldacaq. Süni İntellekt və Rəqəmsal Hub strategiyaları Azərbaycanın ənənəvi sənaye mərhələlərini sürətlə keçərək birbaşa "bilik iqtisadiyyatına" daxil olmasını təmin edir. Microsoft və Nvidia ilə tərəfdaşlıq ölkəni regionun "Data Lab"ına çevirə bilər. Xartiya ölkədə davamlı və rəqabət qabiliyyətli rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşdırılmasına, Azərbaycanın müvafiq sahə üzrə qabaqcıl ölkələrdən birinə çevrilməsinə, rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafına xidmət göstərəcəkdir. Bununla yanaşı, sözügedən sənəd ölkəmizdə rəqəmsal infrastruktur və xidmətlər, rəqəmsal bacarıqların inkişaf etdirilməsinin drayveri olacaqdır.

Ölkələr arasındakı ticarət balansındakı rəqəmlər göstərir ki, Azərbaycan artıq sadəcə xammal ixracatçısı deyil, həm də emal sənayesi və yüksək texnologiyalı xidmətlər təklif edən rəqabətədavamlı ölkəyə çevrilməkdədir.

Yuxarıdakı qeyd edilənlərə əsasən təkliflər;

1. Tranzit və Logistika Sahəsində:

Rəqəmsal Gömrük və "Yaşıl Dəhliz": TRIPP layihəsi çərçivəsində sərhəd keçid məntəqələrində Sİ əsaslı avtomatlaşdırılmış yoxlama sistemləri tətbiqi, vaxt itkisini minimuma endirərək tranzit cəlbediciliyini artıracaq.

Logistika İnvestisiya Fondunun Yaradılması: ABŞ-ın maliyyə institutları ilə birgə Orta Dəhliz boyu müasir anbar və terminal infrastrukturunu maliyyələşdirəcək müştərək fond yaradılmalıdır.

2. Rəqəmsallaşma və Süni İntellekt Sahəsində:

Sİ Akademiyası və İstedad Bankı: Bakıda ABŞ-ın aparıcı universitetlərinin iştirakı ilə Regional Süni İntellekt Akademiyası qurulmalıdır. Bu, "4C" modelinin "Səriştə" (Competency) sütununu gücləndirərək yerli kadrların global bazara çıxışını təmin edir.

Lokal Bulud (Cloud) İnfrastruktur: Məlumat suverenliyini təmin etmək və KOB-lara ucuz hesablama gücü vermək üçün yerli "Hökumət Buludu" (G-Cloud) özəl sektor üçün daha əlçatan edilməlidir.

3. Özəl Sektor və Qeyri-Neft İxracı Sahəsində:

"Made in Azerbaijan" Rəqəmsal Brendinqi: ABŞ bazarı üçün xüsusi marketinq strategiyası hazırlanmalı, xüsusilə ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı və kimya sənayesi məhsullarının Amazon/eBay kimi platformalarda birbaşa satışı üçün dövlət dəstəyi (logistika subsidiyası) verilməlidir.

Vençur Kapitalı Qanunvericiliyi: Özəl sektorun və xarici investorların texnoloji startaplara investisiya qoymasını asanlaşdırmaq üçün vergi güzəştləri və "Convertible Note" (çevrilə bilən istiqraz) kimi maliyyə alətləri qanuniləşdirilməlidir.

4. Monitorinq və Qiymətləndirmə:

Strateji KPI-ların Yaradılması: Xartiyanın icrasını izləmək üçün illik "Rəqəmsal və Tranzit İndeksi" tərtib olunmalıdır. Bu, xarici investorlar üçün şəffaflyq göstəricisi rolunu oynayacaq.

Bu təkliflər həm dövlət, həm də özəl sektor arasında sıx koordinasiyanı tələb edir və Azərbaycanın 2030-cu il üçün müəyyən etdiyi sosial-iqtisadi hədəflərə çatmasını sürətləndirəcəkdir.

Rəqəmsal iqtisadiyyatın ÜDM-də payı 2030-cu ilə qədər 2–3 dəfə artacaq.

Xartiya bu artımı sürətləndirəcək, ABŞ texnologiyaları ilə logistika səmərəliliyini artıracaq.

8. İstifadə olunmuş ədəbiyyat və linklər

1. Azərbaycan Respublikasının ərazisindən keçən beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin tranzit potensialının artırılmasına və tranzit yükdaşımaların təşviqinə dair 2024–2026-cı illər üçün FƏALİYYƏT PLANI <https://president.az/az/articles/view/62315>
2. Azərbaycan Respublikasının informasiya təhlükəsizliyi və kibertəhlükəsizliyə dair 2023–2027-ci illər üçün Strategiyası, <https://president.az/az/articles/view/60949>
3. Azərbaycan Respublikasının 2025–2028-ci illər üçün süni intellekt Strategiyası, <https://president.az/az/articles/view/68365>
4. Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal inkişafın sürətləndirilməsinə dair 2026–2028-ci illər üçün FƏALİYYƏT PLANI <https://president.az/az/articles/view/71720>
5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi <https://www.stat.gov.az/>
6. Bayramov, V. & Orujova, L. (2017). Volatility, Diversification and Oil Shock in Resource-Rich Turkic Countries: Avenues for Recovery . Bilig , Special Issue on Eurasian Political Economy , 303- 329 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/bilig/issue/42612/519424>
7. Bayramov, V., & Abbas, G. (2017). Oil shock in the Caspian Basin: Diversification policy and subsidized economies. Resources Policy, 54, 149–156. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2017.10.006>
8. Bayramov, V., Hasanov, R., & Gasimova, N. (2021). Perspectives on the Analysis and Development of Social Policies in Azerbaijan. SpringerLink. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-57753-7_10?error=cookies_not_supported&code=5d9393a6-e46c-4f5e-9b2d-2bf151f8c284
9. Bayramov, V. (2008). A Comparative Analysis of CIS Countries' WTO Accession; Ways to European Integration, <http://siteresources.worldbank.org/INTRAD/Resources/Bayramov.pdf>
10. Bayramov, V., Safarova, G., Garajayev, M. (2023). Economic Effects of Belt and Road Initiative: The Case of Southern Caucasus and Central Asia Countries. In: Wang, L. (eds) China's Development and the Construction of the Community with a Shared Future for Mankind. Research Series on the Chinese Dream and China's Development Path. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-7423-6_50
11. Bayramov, V. (2008). A Comparative Analysis of CIS Countries' WTO Accession; Ways to European Integration, <http://siteresources.worldbank.org/INTRAD/Resources/Bayramov.pdf>
12. Nigar İslamli ,Amendments in the 2022 State Budget of Azerbaijan: Impacts and Perspectives <https://cesd.az/y/read.php?id=180>
13. World Bank (2023). “Middle Trade and Transport Corridor: Policies and Investments to Triple Freight Volumes and Halve Travel Time by 2030”. www.worldbank.org

14. Digital Progress and Trends Report 2025: Strengthening AI Foundations
15. V Bayramov, Azerbaijan Economy in 2015: New Opportunities for Further Diversification Journal of Economic Sciences: Theory & Practice , volume 73 , issue 1 , p. 45 - 51 Posted: 2016
16. Vugar Bayramov, A Comparative Study on Development of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Azerbaijan Posted: 2017
17. Vugar Bayramov , Tim Mcnaught , Elchin Rashidov, Managing Resource Revenues in OilRich CAREC Countries: The Case of Azerbaijan Posted: 2011
18. Vugar Bayramov, Ending Dependency: How is oil revenues effectively used in Azerbaijan Posted: 2009
19. EBRD Azerbaijan diagnostic 2024
20. V Bayramov , L. Alieva , X Mikayilov, CESD policy report on tourism sector in Azerbaijan Posted: 2011
21. Vugar Bayramov, (2010). Azerbaijan's Accession to World Trade Organization (WTO); Pros and Cons. The Center for Economic and Social Development, стр. 3-36.
22. Bayramov, V. "Competitiveness in Azerbaijan. Assessing Sectorial Economic Policies." (2014).
23. <https://www.worldbank.org/en/publication/dptr2025-ai-foundations>
24. <https://4sim.gov.az/az>
25. <https://idda.az/az>
26. <https://oxfordinsights.com/ai-readiness/government-ai-readiness-index-2025/>
27. https://startupgenome.com/insights?utm_source=startupgenome.beehiiv.com&utm_medium=newsletter&utm_campaign=startup-genome-download-report-pdf#reports
28. https://startupgenome.com/contents/report/nrw-startup-report-2025_6630.pdf
29. <https://www.wipo.int/web-publications/world-intangible-investment-highlights-2025/ru/world-intangible-investment-highlights-2025.html>